

Türkiye’de Çevrenin Korunması ile Ekonomik Kalkınma Arasındaki Tercihin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre (2018) Bir Analiz

*Emre EKİNCİ**

Öz: Bu çalışma, bireylerin çevreye ve ekonomik kalkınmaya bakış açıları ile çevre ile ilgili diğer değerler arasındaki ilişkilerin Dünya Değerler Araştırması'nın 2018 yılında Türkiye’de yapılmış anket verilerine dayanarak incelemeyi konu edinmiştir. Bu kapsamda öncelikle çevre ve kalkınma ilişkisi ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış ve bulgular bu bilgilerle tartışılmıştır. Günümüz gereksinimlerinin gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından taviz vermeksizin karşılamayı amaç edinen sürdürülebilir kalkınma anlayışını gerçekleştirmek için toplumun özellikle çevreye duyarlılıkları ile ilgili değer algılarının anlaşılması ve analiz edilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda özellikle çevrenin korunması ve ekonomik kalkınmaya ilişkin tercihlerin hangisine daha ağırlık verileceği konusu önem arz etmektedir. Çevrenin korunmasına öncelik veren bireyler ile ekonomik kalkınmaya çevrenin korunmasından daha fazla önem veren bireylerin fikir, inanç ve değerlerinin araştırılması, bu konuda meydana getirilecek politikalara yön verebilir. Bu doğrultuda yapılan araştırmanın temel veri kaynağı Dünya Değerler Araştırması olduğundan bu araştırmadaki anket sorularında “çevre” konuları taranmış ve bu kapsamda bireylerin; “çevreci kuruluşlara üyelik durumu”, “ülkenin öncelikli hedefleri arasında çevrenin konumuna yönelik fikirleri”, “çevreci örgütlere güven düzeyi” ve “çevre ve kalkınma arasındaki düşünceleri” ile bu konularla alakalı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiki açıdan incelenmiştir. Bu kapsamda “çevreci örgütlere güven ve katılım” başlığı altında 4, “çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma” başlığı altında ise 9 hipotez oluşturulmuş olup; toplam 13 hipotezin test sonuçları açıklanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri belirlenmekle beraber; çevreci örgütlere olan güvenin yüksek olduğu, çevreci örgütlere güven

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emre.ekinci@yobu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-5101-6059.

Makale Geliş Tarihi: 13.05.2024

Makale Kabul Tarihi: 26.08.2024

düzeylerinin yüksek ve çevreci örgütlere üye olanların çevrenin korunmasına ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri de tespitler arasında yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Çevre, ekonomik kalkınma, Dünya Değerler Araştırması.

Examining the Choice Between Environmental Protection and Economic Development in Turkey: An Analysis According to World Values Survey Data (2018)

Abstract: *This study aims to examine the relationships between individuals' perspectives on the environment and economic development and other environmentally related values, based on the survey data of the World Values Survey conducted in Turkey in 2018. In this context, firstly, domestic and foreign literature on the relationship between environment and development was scanned and the findings were discussed with this information. To realize the concept of sustainable development, which aims to meet today's needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs, it is extremely important to understand and analyze the value perceptions of society, especially regarding their sensitivity to the environment. In this context, it is especially important to decide which of the choices regarding environmental protection and economic development will be given more weight. Investigating the ideas, beliefs and values of individuals who give priority to the protection of the environment and individuals who give more importance to economic development than the protection of the environment can guide the policies to be developed on this issue. Since the main data source of the research conducted in this direction is the World Values Survey, "environment" issues were scanned in the survey questions in this research and in this context, individuals; The relationships between "membership status of environmental organizations", "ideas on the place of the environment among the country's priority goals", "level of trust in environmental organizations" and "ideas between environment and development" and independent variables related to these issues were examined statistically. In this context, 4 hypotheses were created under the title of "trust and participation in environmental organizations" and 9 hypotheses under the title of "protection of the environment and economic development"; The test results of a total of 13 hypotheses were announced. As a result, it was determined that the participants gave more importance to economic development than environmental protection; It is also found that the trust in environmental organizations is high, the level of trust in environmental organizations is high, and members of environmental organizations attach more importance to environmental protection than economic development.*

Keywords: *Environment, economic development, World Values Survey.*

Giriş

Çevre, geniş ve dar anlamlarıyla farklı anlamlar içerebilen bir kavramdır. Bu kavram, Türk Dil Kurumu'nun dar tanımında, "bir şeyin yakını, etrafı, periferi" olarak geçerken, geniş anlamıyla ise insanın içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortamı ifade etmektedir. Keleş'in tanımında ise çevre, kişinin gelişimini ve

yaşamını belirleyen fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin tümünü kapsamaktadır (2015:19). Görmez’e göre (2020) ise çevre; “canlı varlıkların hayati bağlarla bağlı oldukları etkiledikleri ve etkilendikleri mekân birimleri, o canlının veya canlılar topluluğunun yaşam ortamı”dır. Görüldüğü üzere çevre, basit bir ifadeyle “etraf” olarak da tanımlanabilirken; kültürel faktörlerin de içinde bulunduğu geniş bir çerçevede de açıklanabilen bir kavramdır. Bu tanımların ortak noktası ise çevrenin insanların ve canlıların yaşamları boyunca etkileşim halinde olduğu, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin bütünü olduğudur. Bu faktörlerin içinde canlı varlıklarla birlikte uyum içinde yaşamayı amaç edinen insanların çevreyi yaşanabilir bir düzeyde tutmak için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Bunun için ise çevrenin ve çevresel bozulmaların farkında olunmalıdır. Çevre sorunları kendisini yenileme yeteneği olan kaynaklarla ilgili ortaya çıkmaktadır. Sorun ise bu kaynakların aşırı kullanımları sonucunda kendilerini yenileyebilme yeteneklerini kaybetmelerinden ya da yenilenmeye imkân bulamadan yok olma tehlikesinden kaynaklanmaktadır (Sağır, 2020: 82). Daha basit bir deyişle insanların üretim ve tüketim faaliyetlerinin sonucunda çevre zarar görmektedir. Başlangıçta doğanın kendini yenileyebilme yeteneği ile bu zararlar telafi edilebilmiş olsa da zamanla çevresel kirliliklerin sayı ve nitelik yönünden artış göstermesi, kendi kendine yenilenme yeteneğinin üzerine çıkmış ve çevre hızlı bir biçimde bozulmaya başlamıştır (Keleş ve Hamamcı, 2005:25). Bu noktada üretimin ve tüketimin artması beraberinde ekonomik kalkınmayı ve tüm bu gelişmenin ise çevresel bozulmaları arttırdığı görülmektedir. Örneğin; günümüzde en çok tartışılan ve küresel bir çevre sorunu olarak beliren iklim krizinin sebebi olan küresel ısınma, insan kaynaklı üretimin ortaya çıkardığı sera gazlarının atmosferdeki artışından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda ekonomik kalkınmanın çevreyi tahrip edici özellikler taşıdığı açıktır. İklim değişikliğinin, özellikle düşük gelirli ülkelerde ekonomik refahı tehdit etmesi ve dezavantajlı kesimin geçim kaynaklarını sona erdirmesi ve sağlığı olumsuz yönde etkilemesi bu sorunların iç içe olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca çevresel değişimlerin ekonomik etkileri olabileceği gibi ekonomik değişimler de çevreyi olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, hane gelirinin artması insanların mal ve hizmet alımlarının da artışını beraberinde getirmektedir. Bu artış ile insanların karbon ayak izleri de büyümektedir (Jayachandran, 2022: 230).

Tarih boyunca insan ve doğa ilişkilerindeki temel etken ekonomiktir. Kaynakların kıt olduğu ve ihtiyaçların sınırsız olduğu anlayışla bu gereksinimleri karşılamayı amaç edinen ekonomi teorileri, bu amaçla mal ve hizmet üretiminin en uygun düzeyde olması gerektiğini ileri sürmüştür. Özellikle sanayi devrimi sonrası kazanç ve kar güdülleri toplumsal sistem ile kurumsallaştırılmış ve doğaya karşı eski tutumlar değişikliğe uğratarak ‘sınırlı bir dünyada sınırsız bir büyüme’ düşüncesi oraya çıkmıştır (Sağır, 2020). Günümüzde ekonomik kalkınma, “insan

merkezli” bir yaklaşımla algılanmaktadır. Kalkınma kavramı bu anlayışla ele alınmasına karşın bu kavramın ekonomik alanı kapsayan hatta daha da geniş bir yelpazeyi içeren anlamlar taşıdığı görülmektedir. Ekonomik anlamda yalnızca üretim ve kişi başına milli gelirin artırılmasına odaklanılırken bu kavramın sosyal ve kültürel yapının değiştirilmesi ve geliştirilmesini de içerdiği görülmektedir. Kalkınma kavramının sözlük anlamı “kötüleşmiş bir durumu düzeltme” biçiminde olsa da özellikle az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere ulaşma, onların var olan durumlarına erişme amacını belirterek ideolojik bir anlam da taşımaktadır (Çoban, 2020: 172). Klasik iktisatçılar ve onları takip eden dönemlerde doğal kaynakların kendi kendini türeten ve sınırsız oldukları hipotezi, ekonomistlerin uzunca yıllar çevre sorunlarını görmezden gelmelerine neden olmuştur (Yaylı, 2012). Ekonomik kalkınma, öncelikle doğa tarafından üretilen enerji veya maddi kaynaklarla beslenmektedir. Bu ise, ‘ekosferi’ düzensizleştirme eğilimindedir. İnsanlığın yükselişine, sürekli olarak artan oranda ekolojik bozulma, özellikle biyolojik çeşitlilik kaybı, doğal sistemlerin basitleşmesi ve kirlilik eşlik etmiştir. Kısacası, çağdaş siyasi söylemin aksine, hakim olan büyüme odaklı küresel kalkınma paradigması, uzun vadeli ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlikle temel olarak bağdaşmamaktadır (Rees, 2003: 29). Çevre ve ekonomik kalkınma konuları literatürde daha çok sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte değerlendirilerek çalışıldığı gözlenmektedir. Çevre sorunları ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin günümüzde küresel sorunlara yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda bu durum açıkça anlaşılabilir.

Ekonomik faaliyetlerin temel amacı, doğal kaynakları, sermaye ve emek ile kullanıp çeşitli ürünler üretmek ve bu ürünleri insanların faydalarına sunmaktır (Ertürk, 2009: 62). Bu faaliyetler sürecinde enerji üretiminin ve kullanımının bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması, yenilemeyen kaynakların yakılması suretiyle doğayı tahrip edici boyutlara taşınabilmektedir. Aynı zamanda fosil yakıtlar, topraktan çıkan mahsuller doğadan alınıp üretim süreci sonunda insanların tüketimine sunulmaktadır. Bu şekilde insanların tüketimine sunulan maddelerin tümü yok edilmemekte; atık olarak doğaya bırakılmaktadır (Keleş, 2015: 71-72). Bu da çevresel kirliliklere sebep olmaktadır. 1960’ların sonunda çevresel bozulmaların oluştuğu ve bu gibi ekolojik sorunların sebebinin ise çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin ‘göz ardı edilmesi olduğu’ anlaşılmıştır (Ozmehmet, 2008: 2). Ekonomik kalkınma ile çevre ilişkisi ise özellikle 1980’li yıllardan itibaren dünyanın ve Türkiye’nin gündeminde fazlaca tartışılan konuların başında gelmektedir (Yaylı, 2012: 152; Tıraş, 2012: 66). Çevre ve ekonomik kalkınma ilişkisi birlikte değerlendirildiğinde ise ortaya ‘sürdürülebilirlik’ kavramı çıkmaktadır. Bu kavram, “iktisadi büyüme, toplumsal adalet ve çevrenin korunması” olmak üzere üç sac ayağı üstünde yükselmektedir (Çoban, 2020: 173). Bu kapsamda ekonomik kalkınma az gelişmiş ülkelerde refahın artırılması, gelişmiş ülkelerde var olan refah düzeyinin korunması için

gerekli görülmektedir. Bu kalkınma anlayışının toplumsal adaletsizliği gidereceği düşünülmektedir (2020: 173).

1987’de Birleşmiş Milletler tarafından eski Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Başkanı olarak bulunduğu toplantının çıktısı olan Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınmanın ana hatlarını belirleyen bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Görmez, 2020; Ergülen ve Büyükkelik, 2008; Çoban, 2020). Bu rapor, kalkınmanın sadece mevcut neslin ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da karşılamak için tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunmasıyla ekonomik büyüme arasında dengeli bir ilişki kurulması gerektiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, kalkınmanın mevcut ve gelecek nesiller için adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak, çevresel ve ekonomik hedeflerin birbirini tamamladığı bir kalkınma anlayışını teşvik etmektedir.

Doğal kaynakların tükenmekte olduğu bir dönemde, artan nüfusun gereksinimlerini karşılamak için yeni yaklaşımların bulunması gerekmektedir. Bu da sürdürülebilirlik kavramı ile açıklanabilmektedir (Tıraş, 2012: 57). Sürdürülebilir kalkınma, bu bağlamda ortaya çıkan bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının kökenleri, Malthus ve Jevons gibi bazı 18. ve 19. yüzyıl iktisatçılara kadar uzanmasına rağmen, bu terim özellikle 20. yüzyılda çevreye ilişkin endişelerin artmasıyla şekillenmiştir (Yeni, 2014: 183). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1970’lerde, o dönemdeki ekonomik kalkınma politikalarının çevresel ve sosyal adaleti göz ardı ettiği ve doğanın sınırsız bir şekilde sömürülmesine dayandığı gerçeğiyle başa çıkmak için geliştirilmiştir. Bu dönemde, artan endişeler ve çevresel sorunlar, mevcut ekonomik büyüme modelinin doğaya verdiği zararı ve sosyal eşitsizlikleri vurgulamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, sürekli ekonomik büyüme ile doğal kaynakların korunması arasında bir denge ve uzlaşma arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, ekonomik büyümenin çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal adaletle uyumlu olması gerektiğini vurgulayarak, doğanın korunmasıyla insan refahının birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu şekilde, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin yanı sıra çevresel ve sosyal faktörlerin de dikkate alındığı daha kapsamlı bir kalkınma paradigması olarak kabul edilmektedir (Gedik, 2020: 196). Kavramın genel kabul görmesi ve geniş bir kullanım alanı bulması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (1987) ‘Ortak Geleceğimiz’ başlıklı raporuyla olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma bu raporda “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma” biçiminde tanımlanmıştır. Çünkü bu yaklaşım, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak düzeyde çevrenin korunmasını temel almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, mevcut refahı artırırken çevre hassasiyetini de göz

önünde bulundurarak kalkınma hedeflerini sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, doğal kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde kullanılması, sürdürülebilir kalkınmanın etik boyutunu oluşturmaktadır (Yaylı, 2012: 151).

Çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki yukarıdaki ifade edilmeye çalışıldığı üzere karmaşıktır. Ekonomik büyüme genellikle doğal kaynakların aşırı kullanımıyla ilişkilendirilirken, çevre koruması ve sürdürülebilirlik ekonomik büyümeyi sınırlayabilir gibi düşünülmektedir. Ancak, çevresel etkilerin ekonomiye maliyeti ve yeşil teknolojilerin gelişimi gibi faktörler, çevre ile ekonomik kalkınma arasında daha derin bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilirlik ilkesi temel alındığında, çevresel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, uzun vadeli ekonomik büyüme ve toplumsal refah için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, çevre politikaları ve ekonomik politikalar arasında uyumlu bir denge sağlanması önemlidir.

Literatürde çevre kirliliği ile kişisel gelir arasındaki ilişki için “Çevresel Kuznets Eğrisi/ Ters U Eğrisi” olarak bilinen bir yaklaşımın bulunduğu da görülmektedir. Bu yaklaşım, çevre kirliliği ile kişisel gelir arasında; başlangıçta pozitif olan ilişkinin zamanla negatif bir ilişkiye gittiği varsayımına dayanmaktadır (Dinda, 2004: 431). Bu yaklaşıma göre ekonomik kalkınmayla birlikte gelir düzeyi artmakta, gelir düzeyi artan bireylerin kaliteli bir çevrede yaşama talebi de artmakta ve sağlıklı bir çevre lüks olmaktan çok gerekliliğe dönüşmektedir. Buna göre gelişmekte olan ülkelerin çevresel kirliliklerinin ekonomik kalkınmayla beraber önemli ölçüde azalacağı öngörülmektedir (Karaca, 2012: 140). Günümüzde doğal çevrenin devamı için bazı kalkınma hedeflerinden taviz verilebileceği düşünülse de, bu yaklaşımın çevre sorunlarını çözmeye yetersiz kalacağı açıktır. Çünkü sadece bu şekilde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik uçurumun kapanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, çevre koruma çabalarının etkili olabilmesi için uluslararası düzeyde daha kapsamlı bir iş birliğinin sağlanması gerekmektedir (Keleş, vd., 2005: 47-48). Sanayi devriminden bu yana, birçok ülkede kişi başına düşen tüketim miktarı önemli ölçüde artmıştır. Bu artışın arkasında, yüksek eğitim seviyesi, hastalıkların azalması ve insan ömründeki uzama gibi olumlu gelişmeler ile beslenme koşullarındaki iyileşmeler gibi faktörler yer almaktadır (Yaylı, 2012: 163).

Ekonomik kalkınma yukarıda da değinildiği üzere enerji talebinin de kritik bir belirleyicisidir. Enerji kullanımı, özellikle fosil yakıtların yakılması, çevre kirliliğinin önemli bir kaynağıdır (Jorgenson ve Wilcoxon, 1993: 1267). Ekonomik kalkınma ile insanların ortalama yaşam süreleri artsa ve teknolojik gelişmelerle daha konforlu bir yaşam sunulsa da hızlı ekonomik kalkınma, beraberinde; çevresel bozulmalara yol açarak ormanlık alanların yok olması

(Erden & Koyuncu, 2014: 11), biyoçeşitliliğin azalması gibi sorunların ortaya çıkması neticesinde gelecek nesillere yaşanılmaz bir dünya bırakma potansiyeli barındırmaktadır. Dünya genelinde yaşanan çevresel felaketler, insanlığa doğal kaynakların sonsuz olmadığını göstermiştir. Bu durum toplumları çevreye duyarlı politikalar benimsemeye ve çevrenin korunması için adımlar atmaya yönlendirmiştir. Yeni kabul edilen çevre politikaları, çevre ile ekonominin birbirine bağımlı olduğunu ve hem onarım hem de önleme konularında birlikte ilerlemenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye’de ise sanayileşmenin Batı ülkelerinden geç gerçekleşmesi, çevre sorunlarına da geç karşılanması sonucunu doğurmuştur. Bu sebeple Türkiye’de çevre koruma anlayışı Batıdan farklı olarak şekillenmiştir (Görmez, 2020: 95). Özellikle 1960’lı yıllar planlı kalkınma döneminin başlangıç yılları olması ve dünyada çevre sorunlarının nüfus artışına ve sanayi üretimine paralel olarak ortaya çıkması Türkiye’de bu kapsamdaki politikalar üretmeyi de zorunlu kılmıştır (Öktem, 2003: 126). Bu yıllardan itibaren günümüze kadar olan süreçte ise ihtiyaçlara ve uluslararası toplumun baskılarına cevaben çevre ile ilgili sorunların çözümü için atılacak adımlar, başta anayasada olmak üzere; mevzuata ve çevre yönetiminin etkin hale getirilmesinde karşılığını bulmuştur. Son yıllarda ise çevre sorunlarının küresel boyutlarda ortaya çıkması, bireyleri, sivil toplum örgütlerini ve hükümetleri çevre ile ilgili bakış açılarını tekrar sorgulamaya zorlamıştır. Bu kapsamda gelişmemiş ülkeler daha hızlı kalkınmaya başlamış ve üretimlerini arttırmış; gelişmiş ülkeler ise çevresel bozulmaların önüne geçmenin farklı bir ekonomi politığını oluşturmaya başlamışlardır. Bu ise ekonomik kalkınma ile çevre koruma arasında bir ikilemi ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye, ekonomik büyüme ve çevre koruma arasında önemli tercihler yapmak zorunda kalan bir ülkedir. Hızlı sanayileşme ve kentsel gelişme, doğal kaynakların yoğun kullanımı ve çevresel bozulma ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’deki bireylerin çevre koruma ve ekonomik kalkınma konusundaki tutumları, bu iki önemli kavram arasındaki dengeyi sağlama açısından büyük önem taşımaktadır.

Çevresel bozulmaların düzeltilmesi ve hali hazırdaki sorunlara çözüm üretilebilmesi için çevre bilincinin ve duyarlılıkların artırılması, gerekli çevre bilgisine sahip, çevresel sorunlara yönelik olumlu tutum sergileyen, çevre koruma yönünde aktif katılım sergileyebilecek bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bireylerin çevresinde olup biten olayları doğru bir biçimde değerlendirip anlamlandırmaları, çevre bilincinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çevresel farkındalık, bireylerin davranışlarının çevresel etkilerini anlamalarında önemli bir faktördür. Bireyler, davranışlarının çevresel sorunlara nasıl katkıda bulunduğunu fark ettikçe, bu davranışların sorumluluğunu üstlenmeye ve çevresel sorunların çözümü için önemli bir rol oynadığını kabul

etmeye daha fazla eğilimli olacaklardır (Negiz ve Hayta, 2021: 150). Çevresel farkındalığın oluşturulmasında ise kurumların, toplumun ve STK’ların birbirleriyle iletişim halinde bulunması zorunlu hale gelmektedir. Bunda, toplumsal iletişimin önemi ve rolü büyüktür (Örs, 2018). Bu kapsamda çalışma, bireylerin çevre ve ekonomik kalkınma arasında nasıl bir tercih yaptığını, bu tercihlerde değer algılarında bir ilişki bulunup bulunmadığını araştırmayı amaçlamıştır.

Küreselleşen dünyada, çevre ve ekonomi arasındaki denge, sürdürülebilir kalkınmanın en temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Çevre koruma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, politika yapıcılar, akademisyenler ve halk arasında sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu iki kavramın birbirine zıt olduğu yönünde yaygın bir inanış bulunmaktadır. Bununla birlikte, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik kalkınmanın uyum içinde yürütülebileceği ve hatta birbirini destekleyebileceği yönünde artan bir farkındalık da söz konusudur.

İnsanların çevreye yönelik farkındalıkları ile ekonomik kalkınma yönündeki düşünceleri genellikle birbiriyle çatışan iki önemli değer etrafında şekillenmektedir. Bir taraftan, sürdürülebilir bir gelecek ve sağlıklı bir çevreye duyulan ihtiyaç, bireyleri çevre koruma faaliyetlerini desteklemeye itmektir. Çevreyi koruma bilinci, doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi küresel sorunlar karşısında daha da önem kazanmaktadır. Diğer taraftan ise ekonomik kalkınma ve refah arayışı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, iş imkanlarının yaratılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması gibi hedeflere odaklanılmaktadır. Bu nedenle, bireyler çoğu zaman çevre koruma ile ekonomik büyüme arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Çevre politikalarının ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği endişesi, bazen çevreye yönelik tutumların arka planda kalmasına neden olabilmektedir. Ancak, son yıllarda artan çevre bilinci ve yeşil ekonomi anlayışı, sürdürülebilir kalkınma ile çevre koruma arasında uyumlu bir ilişki kurmanın mümkün olduğunu göstermekte ve bireylerin bu yöndeki tutumlarını dönüştürmektedir. Bu kapsamda bireylerin çevre ile ilişkili kurumlara ve insanlara olan güvenleri; gelir, yaş, eğitim gibi özellikleri ile çevre ile ekonomik kalkınma arasında belirledikleri tercihleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi sürdürülebilir kalkınma anlayışı açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, Dünya Değerler Araştırması verileri kullanılarak Türkiye’deki bireylerin çevre ve ekonomi arasındaki tercihlerini ve bu tercihlere etki eden demografik, sosyoekonomik ve kültürel faktörleri analiz etmektir. Bu bağlamda, bireylerin çevre koruma ve ekonomik büyüme konusundaki algıları, çevreci örgütlere üyelik durumları ve güveni, çevreye korumaya yönelik değerleri ve tutumları istatistiki açıdan incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, Türkiye’de

çevre ve ekonomi arasındaki tercihler üzerine yapılan bu analizlerin, daha geniş bir perspektifle diğer gelişmekte olan ülkelerdeki benzer durumları anlamaya ve karşılaştırmaya yardımcı olacağı öngörülmektedir. Bu sayede, küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmada, öncelikle Dünya Değerler Araştırması verilerinin kullanıldığı literatür verilmiş, sonrasında araştırma kısmında çevre ve ekonomik kalkınma ilişkisi ve çevreci örgütlere güven ve katılım olgularına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada 13 temel hipotez belirlenmiş bunlardan 3’ü çevreci örgütlere güven ve katılım konusu üzerine, diğer 10’u ise çevrenin korunmasına yönelik tutumlara yöneliktir. Bu kapsamda hipotezlerin çoğu test edilip kabul edilirken bazıları ise reddedilmiştir. Buna göre katılımcıların çevreci örgütlere üyelik durumları, katılımcıların yaşları ve bir grup veya kampanyaya bağışta bulunma görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma bu kapsamda Türkiye’deki çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi 2018 Dünya Değerler Araştırması verileri temelinde incelemektedir. Dünya Değerler Araştırması, çeşitli ülkelerde insanların değerlerini, inançlarını ve tutumlarını araştıran geniş kapsamlı bir sosyal bilimler projesidir. Bu araştırma, toplumların sosyal, kültürel ve politik değişimlerini anlamak için benzersiz bir veri seti sunmaktadır. Günümüz dünyasında, ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması arasındaki dengeyi sağlamak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, bireylerin çevresel duyarlılıkları ve ekonomik gelişmeye verdikleri önemin yanı sıra, çevreci örgütlere olan güven ve katılım düzeylerini de analiz etmektedir.

Literatür

Son zamanlarda, değerler alanında en kapsamlı araştırmalar, Jacques-Rene Rabier ve Ronald Inghelhart (1998) tarafından gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması ile yapılmıştır. Bu araştırmanın kökenleri aslında 1970’li yıllara kadar uzanmaktadır (Ersoy, 2018: 363). Türkiye’de de bu araştırma üzerinden ikincil verileri kullanarak hazırlanan çok sayıda eser mevcuttur.

Yıldırım ve Erdemir’in (2023) Dünya Değerler Araştırması verileri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği alt ölçeğinin Türkiye, İngiltere ve Hollanda örneklemeleri arasında ölçme değişmezliğini inceleyen araştırması, çok gruplu doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve Türkiye’nin İngiltere ve Hollanda ile Hollanda-İngiltere örneklemeleri arasında ise metrik düzeyde sağlandığını ortaya koymaktadır.

Yağcı’nın (2022) Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışını Dünya Değerler Araştırması’nın 1990 ve 2018 yılları arasındaki veriler ile incelediği çalışmasında, bireylerin kendilerini gördükleri sağ ve sol ideolojik konumları, “sınıfsal konuma ilişkin değişkenlerden ziyade, bireyin tutum ve değerleri ile daha kuvvetli ilişki içinde” olduğu tespit edilmiştir.

Elçi’nin (2024) *Türkiye’de Dini Yönetime Destek: Dünya Değerler Araştırması Analizi* adlı eserinde ise Türkiye’de hangi seçmen grubunun dini bir yönetime desteğinin bulunduğu araştırılmıştır. Bu çalışmada da yine aynı veriler kullanılarak şehirde yaşamlarını sürdüren, cinsiyet eşitliğine destek veren veya Cumhuriyet Halk Partisi ve 2023 genel seçimlerinden önce kurulan Millet İttifakını tercih eden katılımcıların dini yönetime diğerlerinden daha az onay verdikleri tespit edilmiştir. Bunun aksine Ak Parti ve Cumhur İttifakını tercih eden seçmenlerin ise dini yönetime beklendiği gibi daha fazla ilgi gösterdikleri tespitler arasındadır. Çalışmanın temel tespitleri için Dünya Değerler Araştırmasının son verileri kullanılmış ve regresyon modeli ile test edilmiştir.

Benzer bir konu da Dokur ve arkadaşları (2021) tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada da yine aynı veriler üzerinden dindarlığa ilişkin soruları beş ana kategoride toplanarak incelenmiştir. Bu çalışmada da Türkiye özelinde 2011 ve 2018 yılları arasında yapılan anket verileri kullanılmış ve grafikler oluşturularak açıklanmıştır.

Dünya Değerler Araştırması verilerinin analize konu edildiği bir başka konuya odaklanan çalışma da Hatipoğlu ve Tuncay (2021) tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında işsizlerin sosyal ve demografik özellikleri ve hane özellikleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada da ilgili araştırma verilerinden 2001, 2007, 2011 ve 2018 yıllarındaki anket verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın dışında da Beşer ve Çetin’in (2023) vergi ahlakı düzeyindeki değişim yine aynı araştırma anket verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada da demografik unsurlar ve sosyokültürel ve psikolojik unsurlar arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Bu araştırmaların yanı sıra Dünya Değerler Araştırması verilerinin analizini çalışmasında yer veren başka eserler de bulunmaktadır. Aytekin’in (2023) *İnsanların Hayat Algıları Verileri Bağlamında Kümeleme Analizi ile Ülkelerin Pazar Bölümlendirmesi*, Yorulmaz’ın (2016) *Türkiye’de Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki: Dindar İnsanlar daha mı Mutlu?*, Karapınar Kocağ’ın (2023) *Refah Devletine Etkileri Üzerinden Göçmen Algısının İncelenmesi*, Çevik’in (2018) *Devletin Rolüne İlişkin Tercihlerin Belirleyicileri: Ülkeler Arası Karşılaştırma ve Türkiye, Yerlikaya ve arkadaşlarının (2021) Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Çalışma Hayatında Kadına Bakış Açıklarına Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği*, Canatan ve Pazarbaşı’nın (2016) *Ortadoğu*

Toplumlarında Komşuluk İlişkileri ve Komşuya Güven Düzeyi: Sosyolojik Bir Yaklaşım adlı çalışmaları Dünya Değerler Araştırmasının verilerini kullanarak farklı yöntemlerle analize konu etmişlerdir.

Bu çalışma ile doğrudan ilgili olan eser ise Bozkurt ve Bıçkı’nın (2016); *Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Bilinci ve Değerler* başlıklı makalesidir. Bu makalede kadınlar, yükseköğrenim mezunları, orta sınıflar, seküler düşünceye sahip olanlar, bilgi işçileri ile siyasi görüşü sol veya merkezde bulunanların çevrenin korunmasına diğer gruplardan daha fazla öncelik tanıdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada ikincil veri kullanımı yapılarak nicel değerlendirme yöntemlerinden istatistiksel veri analizi gerçekleştirilmiştir. İkincil veri kullanımı ya da ikincil araştırma metodunda, erişime açık olarak yayımlanan araştırma sonuçlarının kullanımını ve amaca yönelik olarak tekrar değerlendirilmesini içermektedir. Bu çalışmada Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) kapsamında elde edilen Türkiye verilerinden çevre ile ilişkili verilere odaklanılmıştır. Veriler dijital olarak erişime açık olduğu için veri toplama süreci geçirilmemiş doğrudan erişim sağlanmıştır. Dünya Değerler Araştırması, genel anlamda insanların belirli konulardaki tutumlarını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalar dizisidir. Bu kapsamda bu araştırmaların Türkiye’de yürütülen aşamaları 1990 yılında başlamış ve son araştırma ise 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya toplam 2415 kişi katılmış olup; analizde bu kapsamda 2018 yılında yapılan anket sonuçları değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin SPSS programına aktarılmasının ardından belirlenen hipotezlerin test edilmesi sağlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan araştırmanın temel veri kaynağı Dünya Değerler Araştırması olduğundan bu araştırmadaki anket sorularında “çevre” konuları taranmış ve bu kapsamda bireylerin; “çevreci kuruluşlara üyelik durumu”, “ülkenin öncelikli hedefleri arasında çevrenin konumuna yönelik fikirleri”, “çevreci örgütlere güven düzeyi” ve “çevre ve kalkınma arasındaki düşünceleri” ile bu konularla alakalı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiki açıdan incelenmiştir. Bu kapsamda “çevreci örgütlere güven ve katılım” başlığı altında 4, “çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma” başlığı altında ise 9 hipotez oluşturulmuş olup; toplam 13 hipotezin test sonuçları açıklanmıştır.

Bulgular

Çevreci örgütlere güven ve katılım

Sanayi devriminin ortaya çıkardığı çevresel soruların dünyayı ve yaşamı tehdit etmesi, çevreye verilen zararların sorgulanmasını ve dolayısıyla çevreci bir

anlayışın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak gelişmiş ülkelerde çevreci söylemler ve hareketlerle başlayan süreç beraberinde çevreci örgütler ve siyasi oluşumların kurulmaya başlamasıyla devam etmiştir (Bozkır, 2018; Güler, 2023; Yashıkaya, 2015).

Türkiye’de ise 1980’li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal kalkınmacı politikalar, endüstrileşmeyi beraberinde getirmiş; endüstriyel faaliyetlerin hızlanması ise bir taraftan refah seviyesini artırırken diğer taraftan hava kirlilikleri, ormansızlaşma gibi çevre sorunlarını da meydana getirmiştir. Bu şekilde meydana gelen hatta artan çevre sorunlarına karşı tepkiler, çevreci hareketleri de ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda kurulan çevreci örgütler çeşitlenmiş ve yerel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde faaliyet göstermeye başlamışlardır (Eryılmaz, 2018: 50). Bu bağlamda çevreci örgütlere güvenmek ve aktif olarak bu örgütlerde faaliyet yürütmek, insanların çevre koruma yönünde yaptığı etkinliklerden bazılarıdır. Bu araştırmada ise çevreci örgütlere güven ve katılım konularında 4 hipotez geliştirilmiş olup; aşağıda sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Üyelik Durumları (Q99)

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Üye değil	2249	93,1	
Aktif olmayan üye	104	4,3	
Aktif üye	18	0,7	
Toplam	2371	98,2	0,06±0,266
Cevap yok	15	0,6	
Bilmiyorum	29	1,2	
Toplam	44	1,8	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %93,1’inin çevreci örgütlere üye olmadıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların çok küçük bir kısmının çevreci örgütlere üye olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de uygulanan bu ankete katılan 2415 kişiden yalnızca 18’inin aktif üye olmaları çevreye yönelik aktif bir katılımın olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Küresel çaptaki belli başlı çevreci örgütlerin üye sayılarının artması, doğal olarak da ekonomik kaynaklarının büyümesi, bu tür örgütlerin etkin konuma gelmelerinde etkilidir. Bu etkinlik sadece çevre sorunları alanında gerekli tedbirlerin alınması noktasında değil aynı zamanda ülkelerin bu doğrultuda verecekleri siyasi karar alma sürecine de etkin bir güç olarak da kabul edilmektedirler (Duru, 1995: 47). Ancak Türkiye’de bu konuya verilen değerler çok düşük düzeylerde olduğu anlaşılmaktadır.

H1: Katılımcıların çevreci örgütlere güven düzeyleri yüksektir (Q79).

H1’in test edilmesi için 79. sorunun frekans dağılımı incelenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Güven Dağılımları

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Tamamen Güvenirim	201	8,3	
Biraz Güvenirim	1079	44,7	
Pek Güvenmem	691	28,6	
Hiç Güvenmem	314	13,0	
Toplam	2285	94,6	2,49±0,837
Cevap yok	22	,9	
Bilmiyorum	108	4,5	
Toplam	130	5,4	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının çevreci örgütlere güven duydukları (tamamen güvenirim ve biraz güvenirim) belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların güven düzeyleri yüksektir ve H1 kabul edilmektedir.

Dünya çapında çevre sorunları giderek daha fazla önem kazanmakta ve insanlar bu sorunlarla mücadele etmek için güvenilir ve etkili çözümler bulmak zorunda kalmaktadır. Bu noktada, çevreci örgütler belki de en önemli kilit rolü üstlenebilmektedirler. Çevreci sivil toplum örgütlerinin küresel çevre sorunlarının çözümünde uzmanlaşmaları, bilimsel araştırmalarla insanlara bilgi ve öneriler sunmaları bu örgütlerin önemini bizlere göstermektedir. Özellikle çevreci sivil toplum örgütlerinin; şirketlerin veya kişilerin bireysel çıkarlarından ziyade toplumun çıkarlarını savundukları değerlendirildiğinde; bu örgütlere güveni artırmaktadır. Bu kapsamda çevreci örgütlerin üstlendiği; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, atık azaltma ve geri dönüşüm gibi konularda toplumu bilinçlendirme misyonu da daha sürdürülebilir bir gelecek için önemlidir. Bu örgütlere güven duymak, bunlar gibi eğitim ve bilinçlendirme çabalarını da desteklemektedir. Bu bağlamda araştırmada çevreci örgütlere güven düzeyi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

H2: Katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güven (Q79), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H2’nin test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	70,947
df	3
Asymp. Sig.	,000

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güvene göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 70,947, $p<0,05$). Bu bağlamda H2 kabul edilmektedir.

Hipotez 2'nin bulgularına göre, çevreci örgütlere duyulan güven ile çevrenin korunmasına ilişkin görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Çevreci örgütlere güvenen bireylerin çevrenin korunmasına daha fazla önem verdikleri ortaya konulmuştur. Bu sonuç, çevreci örgütlerin toplumsal bilinç oluşturma ve çevresel duyarlılığı artırma konusundaki etkilerini gösterebilmektedir.

Çevreci örgütlere duyulan güven ile çevrenin korunmasına yönelik tutumlar arasındaki pozitif ilişki, çevreci örgütlerin çevre bilincini artırma konusundaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Bu bulgu, çevresel sürdürülebilirlik ve çevre koruma politikalarının başarısı için çevreci örgütlerin desteklenmesi ve bu örgütlere duyulan güvenin artırılması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, çevreci örgütlerin şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkili iletişim stratejileri ile toplumsal güveni kazanma çabalarının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

H3: Katılımcıların insanlara karşı güvenirlilik düzeyleri (Q57), çevreci örgütlere duydukları güven (Q79) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H3'ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin İnsanlara Karşı Güvenirlilik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,091	,008	18,738	4,329	,000

* $p<0,05$

Tablo 4 incelendiğinde çevreci örgütlere duydukları güvenin insanlara karşı güvenirlilik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ($p<0,05$). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r : 0,091). Determinasyon katsayısı (r^2) 0,008 olarak belirlenmiş olup, insanlara karşı duydukları güven %0,8'i çevreci örgütlere duyulan güvene bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H4 kabul edilmektedir.

Bulgulara göre insanlara olan güven ile çevreci örgütlere güven arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, toplumda genel güven seviyesinin artırılmasının, çevreci örgütlerin etkinliği ve kabulü açısından önemlidir.

Toplumsal güvenin artırılması, çevre koruma hedeflerine ulaşmada da önemli bir rol oynayabilir. Bu nedenle, güven inşa edici politikalar ve uygulamalar, çevre koruma stratejilerinin bir parçası olmalıdır.

H4: Katılımcıların çevreci örgütlere duydukları güven (Q79), çevreci kuruluşlara üyelikleri (Q99) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H4’ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Çevreci Örgütlere Duydukları Güvenin Çevreci Kuruluşlara Üyelikleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,114	,013	29,715	-5,451	,000

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde çevreci örgütlere duydukları güvenin çevreci kuruluşlara üyelikleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır (p<0,05). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r: 0,114). Determinasyon katsayısı (r²) 0,013 olarak belirlenmiş olup, çevreci kuruluşlara üyeliklerin %1,3’ü çevreci örgütlere duyulan güvene bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H4 kabul edilmektedir.

Tablo 5’e göre çevreci kuruluşlara üyelik ile çevreci örgütlere güven arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Çevreci örgütlere güvenen bireylerin bu tür kuruluşlara üye olma eğilimleri daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum, çevreci örgütlerin güven inşa etme stratejilerinin ve üyelik teşviklerinin önemini vurgulamaktadır. Eğitim ve farkındalık artırıcı faaliyetler, toplumda çevre bilincinin ve çevreci örgütlere olan güvenin artmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, çevreci örgütlerin toplumsal kabulü ve etkinliği artırılabilir. Örneğin; Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), İstanbul’un yeşil dokusunu ve orman varlıklarını koruma konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu tür faaliyetler, kamuoyunun çevreci örgütlere olan güvenini artırmaktadır. Ayrıca, çevreci örgütlerin yerel ve ulusal düzeyde çevre koruma çalışmaları, halkın bu örgütlere olan güvenini güçlendirmektedir (ÇEKÜL, 2014).

Araştırma bulguları, ekonomik kalkınmaya çevrenin korunmasından daha fazla önem veren bireylerin çevreci örgütlere olan güveninin düşük olduğunu, buna karşılık çevre korumaya öncelik veren bireylerin ise bu tür örgütlere daha

fazla güvendiğini göstermektedir. Bu durum, bireylerin değer yargılarının ve önceliklerinin çevreci örgütlere duyulan güven üzerinde belirleyici bir rol oynadığını da ortaya koymaktadır.

Çevre Koruma ve Ekonomik Kalkınma İlişkisine Ait Bulgular

Bu kısımda çevrenin korunmasına yönelik görüşler ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik toplam 9 hipotez belirlenmiş ve bunların testlerine tablolar aracılığı ile yer verilmiştir.

H5: Katılımcılar çevrenin korunmasına ekonomik faktörlerden daha fazla önem vermektedir (Q11).

H5’in test edilmesi için 111. sorunun frekans dağılımı incelenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Katılımcıların Çevrenin Korunmasına Verdikleri Önem

	Frekans (n)	Yüzde (%)	Ort.±S.S
Ekonomik gelişmeye önem verilmelidir	1339	55,4	
Çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir	979	40,5	
Diğer	7	0,3	
Toplam	2325	96,3	1,43±0,501
Cevap yok	16	0,7	
Bilmiyorum	74	3,1	
Toplam	90	3,7	
Toplam	2415	100,0	

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir (%55,4). Bu bağlamda H5 reddedilmektedir. Bu sonuca göre kadın ve erkek tüm katılımcıların çevrenin korunması karşısında ekonomik kalkınmaya daha fazla önem ve öncelik verdikleri görülmektedir. Bozkurt ve Bıçkıcı’nın (2016) 1990, 1996, 2001 ve 2007 yılları verilerini baz aldıkları ve toplam 7684 katılımcının anketlerini değerlendirdikleri çalışmalarında ise bunun tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Bu

kapsamda “Ekonomik gelişmeyi yavaşlatsa ve biraz işsizliğe yol açsa bile çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir” diyenlerin oranı %63 iken ekonomik kalkınmaya öncelik verenlerin oranı ise %37’lik bir düzeydedir. Buradan dünyanın çok hızlı değiştiği, toplumsal değerlerin de bunun beraberinde farklılaşabildiği sonucu çıkabilmektedir.

Bu sonuçlar özetle; katılımcıların çoğunluğunun ekonomik kalkınmayı çevre korumadan daha öncelikli gördüğünü göstermektedir. Bu durum, ekonomik gelişmenin öneminin toplumda daha fazla vurgulandığını ve çevre koruma bilincinin yeterince yaygın olmadığını işaret etmektedir. Ancak, katılımcıların %40.5’inin çevre korumaya öncelik vermesi, önemli bir çevre bilincinin varlığını da göstermektedir. Hipotezin sonuçları, çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasında bir denge kurulmasının gerektiğini de düşündürmektedir. Bu bağlamda, çevre bilincini artırmak ve ekonomik kalkınma politikalarını çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirmek, toplumun uzun vadeli refahı açısından kritik öneme sahiptir.

H6: Katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) ile çevreci kuruluşlara üyelikleri (Q99) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H6’nın test edilmesi için 99. ve 111. sorulara verilen yanıtlar arasında korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşler ve Çevreci Kuruluşlara Üyelik Arasındaki İlişki

	Q99	Q111	
Q99	Pearson Correlation	1	,044*
	Sig. (2-tailed)		,034
	N	2371	2371

*p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri ile çevreci kuruluşlara üye olma durumları (aktif ve pasif üyelikler değerlendirmeye alınmıştır) arasında istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05) ve pozitif yönlü (0,044) bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda H6 kabul edilmektedir.

H7: Katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) ile birincil önem verilen alanlar (Q156) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7’nin test edilmesi için 111. ve 156. sorulara verilen yanıtlar arasında korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşler ve Birincil Önem Verilen Alanlar Arasındaki İlişki

		Q111	Q156
Q111	Pearson Correlation	1	-,080*
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2415	2394

* $p < 0,05$

Anket içerisinde çevre ve ekonomik kalkınmaya yönelik soru (Q111): “Şimdi size, insanların çevre sorunları ve ekonomik gelişme konularından söz ederken ileri sürdükleri iki fikir okuyacağım. Bunlardan hangisi sizin görüşlerinize daha yakın?” şeklindedir. Bu soruya yönelik ise katılımcı iki temel cevap vermektedir. Bunlardan 1 numaralı cevap : “Ekonomik gelişmeyi yavaşlatsa ve biraz işsizliğe yol açsa bile, çevrenin korunmasına öncelik verilmelidir” şeklinde; 2 numaralı cevap ise:” Çevreye bir miktar zarar gelse bile, ekonomik gelişmeye ve iş yaratmaya öncelik verilmelidir” şeklindedir. Hipotez 7’deki birincil önem verilen alanların (Q156) cevapları 4 adet olsa da kapsama yalnızca ilk ikisi alınmıştır. Bu sorulardan 1 numaralı olan “istikrarlı bir ekonomi” 2 numaralı olan ise “daha insancıl bir topluma doğru ilerleme” şeklindedir. Diğer cevaplar ise; “Fikirlerin paradan daha önemli olduğu bir topluma doğru ilerleme” ve “Suç ve suçlularla mücadele” şeklindedir.

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri ile birincil önem verdikleri alanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Bu bağlamda H7 kabul edilmektedir.

H8: Katılımcıların eğitim düzeyi (Q275), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H8’in test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların Eğitim Düzeyinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,042	,002	4,320	2,078	,038

*p<0,05

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisi bulunmaktadır (p<0,05). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r: 0,042). Determinasyon katsayısı (r²) 0,02 olarak belirlenmiş olup, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerin %0,2’si eğitim düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H8 kabul edilmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça, çevrenin korunmasına ilişkin olumlu görüşlerin de arttığı görülmektedir. Bu, eğitim düzeyinin çevre bilinci üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi ile çevre koruma görüşleri arasındaki ilişki pozitif olmasına rağmen zayıf olması, eğitim seviyesinin tek başına çevre bilinci üzerinde büyük bir etkisinin olmadığını, ancak yine de önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim, bireylerin çevresel konular hakkında daha fazla bilgi edinmelerini ve bu konulara duyarlılıklarını arttırmalarını sağlamaktadır. Eğitimin çevre bilinci üzerindeki bu olumlu etkisi, eğitim programlarının ve politikalarının çevre konularını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

H9: Katılımcıların kendilerini dünya vatandaşı olarak görme düşünceleri (Q259), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır.

H9’un test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Katılımcıların Dünya Vatandaşı Olarak Görme Düşüncelerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	45,732

df	3
Asymp. Sig.	,000

*p<0,05

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların dünya vatandaşı olmaya ilişkin görüşlerine göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 45,73, $p<0,05$). Bu bağlamda H9 kabul edilmektedir.

Kendilerini dünya vatandaşı olarak gören katılımcıların, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu, dünya vatandaşlığı kimliğine sahip bireylerin, küresel sorunlara ve özellikle çevre koruma konularına daha duyarlı olabileceğini göstermekte olduğu söylenebilir.

H10: Katılımcıların din hakkındaki görüşleri (Q174), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H10’un test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Katılımcıların Din Hakkında Görüşlerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,050	,002	5,813	-2,411	,016

*p<0,05

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların din hakkındaki görüşleri çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ($p<0,05$). Değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır (r : 0,050). Determinasyon katsayısı (r^2) 0,002 olarak belirlenmiş olup, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerin %0,2’si din hakkındaki görüşlerine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda H10 kabul edilmektedir.

Katılımcıların din konusunda sahip oldukları iki farklı görüş ile çevrenin korunmasına ilişkin tutumları arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu kapsamda, katılımcılara "Q174. Din konusunda, şu iki görüşten hangisine daha çok katılırsınız?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar, dinin esas anlamının ya "dini kurallara ve törenlere uymak" ya da "insanlara iyilik yapmak" olduğu

görüşlerinden birini seçmiştir. Katılımcıların din hakkındaki görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, dinin esas anlamını "insanlara iyilik yapmak" olarak gören katılımcılar, çevrenin korunmasına daha olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. İlgili tabloda, bu değişkenler arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir (R: 0.050, R²: 0.002, p < 0.05).

Din konusunda "insanlara iyilik yapmak" görüşüne daha çok katıldığını ifade eden bireylerin, çevre koruma konusunda daha duyarlı olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu durum, iyilik yapma anlayışının çevresel sorumluluk ve sürdürülebilirlik bilincini artırabileceğini gösterebilmektedir. Dinin esas anlamını "dini kurallara ve törenlere uymak" olarak gören bireylerin çevre koruma bilincinde ise belirgin bir artış gözlemlenmemektedir. Bu, dini pratiklerin çevre bilinci üzerindeki etkisinin sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Çevre bilincinin artırılması için dini kurumlar ve liderlerle iş birliği yaparak, iyilik yapma ve çevre koruma konularının dinî öğretilerle bütünleştirilmesi, çevre bilincinin yaygınlaştırılması açısından etkili olabilir.

H11: Katılımcıların bir grup ya da kampanyaya bağışta bulunma görüşleri (Q213), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H11'nin test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Katılımcıların Bir Grup ya da Kampanyaya Bağışta Bulunma Görüşlerinin Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,023	,001	1,268	-1,126	,260

*p<0,05

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların bir grup ya da kampanyaya bağışta bulunma görüşleri çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır (p>0,05). Bu bağlamda H11 reddedilmektedir.

Bir grup ya da kampanyaya bağış yapma görüşleri, bireylerin çevre koruma bilinci ve tutumları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değildir. Bu durum, bağış yapma davranışının çevresel farkındalık ve duyarlılıktan bağımsız olarak gelişebileceğini göstermektedir.

H12: Katılımcıların hane maddi durumu (Q50), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır.

H12’nin test edilmesi için veriler normal dağılıma uyum sağlamadığı için non-parametrik test tekniklerinden Kruskal-wallis H analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Katılımcıların Hane Maddi Durumunun Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	Q111
Chi-Square	22,020
df	9
Asymp. Sig.	,009

*p<0,05

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların hane maddi durumlarına göre çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık göstermektedir (C^2 : 22,020, $p<0,05$). Bu bağlamda H12 kabul edilmektedir.

Maddi durum, çevre bilincinin ve çevre koruma konusundaki tutumların belirlenmesinde önemli bir faktördür. Maddi durumu iyi olan bireyler, çevresel sürdürülebilirlik ve koruma konularına daha fazla duyarlılık gösterebilmektedir. Maddi zorluklarla karşı karşıya olan bireyler ise önceliklerini temel ihtiyaçlarına yönlendirdikleri için çevre konularına daha az ilgi gösterebilirler. Bu durum, ekonomik güvenliğin çevre bilinci üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, maddi durumun çevre koruma bilinci üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Maddi durumu iyi olan bireyler, çevre koruma konularına daha fazla önem verirken, maddi zorluk yaşayan bireyler bu konulara daha az duyarlılık gösterebilirler. Bu nedenle, çevre bilincinin artırılması için ekonomik durum gözeticilerle kapsamlı ve kapsayıcı stratejiler geliştirilmelidir.

H13: Katılımcıların yaşı (Q262), çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri (Q111) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H13’ün test edilmesi için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Katılımcıların Yaşının Çevrenin Korunmasına İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi

	R	R ²	F	t	p
Regresyon	0,027	,001	1,738	1,319	,187

*p<0,05

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların çevrenin korunmasına ilişkin görüşleri üzerinde yaşın anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır (p>0,05). Regresyon katsayısı da oldukça düşük bulunmuştur (r: 0,001). Bu bağlamda H13 reddedilmektedir. Bu sonuç, yaşın çevre koruma bilincini etkileyen bir faktör olmadığını, daha çok bireylerin çevresel farkındalığının ve bu konuda sahip oldukları bilginin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Çevresel farkındalığın artırılması, yaşa bakılmaksızın toplumun geneli için önemlidir.

Yukarıdaki hipotezlerin haricinde katılımcıların çevre koruma anlayışları ile; cinsiyet ve eğitim düzeyi arasında da anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı (p>0,05) tespitler arasında yer almaktadır.

Sonuç

Toplumun çevre ve ekonomik kalkınma hakkındaki görüşleri, sürdürülebilirlik ve toplumun refahı için belirleyici bir öneme sahiptir. Çünkü bu görüşler, doğal kaynakların korunmasıyla ekonomik büyümenin dengeye oturtulması arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Toplumun çevreye duyarlı bir bakış açısıyla ekonomik kalkınma arasında sağlıklı bir denge kurması, uzun vadeli refah ve yaşam kalitesi açısından önemlidir. Toplumun bu konudaki görüşleri, tutumları ve farkındalıkları politika yapıcılar ve devletler için yol gösterici olabilmektedir.

Dünyanın değişim hızından toplumlar da etkilenmektedir. Toplumun bir yıldaki değer, tutum ve davranışları birkaç yıl geçtikten sonra dahi değişebilmektedir. Özellikle küresel ekonomik değişim ve çeşitli krizler, toplumun değerleri üzerinde önemli oranda etkide bulunabilmektedir. Toplumlar, kültürel açıdan farklı değerlere sahip olsalar bile konu yaşanan gezegen ve çevre olduğunda bu kapsamdaki ortak değerlerin artırılması önem arz etmektedir. Özellikle günümüz gereksinimlerinin gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından taviz vermeksizin karşılamayı amaç edinen sürdürülebilir kalkınma anlayışını gerçekleştirmek için toplumun özellikle çevreye duyarlılıkları ile ilgili değer algılarının anlaşılması ve analiz edilmesi son derece önemlidir.

Bu çalışma, çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki ikilemde toplumun değerlerini anlamayı, 2018 yılında uygulanan ve Türkiye’den katılımcıların cevapladığı Dünya Değerler Araştırması verileri üzerinden analizini konu edinmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de çevre bilincine yönelik değer ve tutumlar istatistiki açıdan incelenmiştir. Araştırmada 13 temel hipotez belirlenmiş bunlardan 4’ü çevreci örgütlere güven ve katılım konusu üzerine, diğer 9’u ise çevrenin korunmasına yönelik tutumlara yöneliktir. Bu doğrultuda hazırlanan hipotezlerin çoğu test edilip kabul edilirken bazıları ise reddedilmiştir. Buna göre katılımcıların çevreci örgütlere üyelik durumları, katılımcıların yaşları ve bir grup veya kampanyaya bağışta bulunma görüşlerinin çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya göre; çevreci örgütlere aktif üye olanların çoğunluğunun bu örgütlere güvenmedikleri, çevreci örgütlere güvenmeyenlerin ekonomik kalkınmaya çevreden daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Bunun dışında insanlara olan güvenin oldukça düşük bir düzeyde kaldığı, insanlara güvenenlerin ise büyük bir çoğunluğu ile çevreci kuruluşlara üye olanların çoğunluğunun çevre korumaya ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, katılımcıların genel olarak ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Katılımcıların %55.4’ü ekonomik gelişmeye öncelik verirken, %40.5’i çevrenin korunmasına öncelik vermektedir. Bu bulgu, Türkiye’deki bireylerin çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasında yaptıkları tercihin ekonomik kalkınma yönünde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, çevreci örgütlere olan güvenin yüksek olduğu ve çevreci örgütlere üye olan katılımcıların çevrenin korunmasına ekonomik kalkınmadan daha fazla önem verdikleri de tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (%53) çevreci örgütlere güven duymaktadır. Bu durum, çevreci örgütlerin toplum nezdinde güvenilir bulunduğunu ve bu güvenin çevre koruma bilincini artırdığını göstermektedir. Araştırma sonuçları, çevre bilincine yönelik değer ve tutumların yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi demografik faktörlerle anlamlı bir ilişki göstermediğini de ortaya koymaktadır. Ancak, katılımcıların hane maddi durumu, çevrenin korunmasına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Bu bulgu, maddi durumun çevre koruma bilincini etkilediğini göstermektedir.

Çalışmanın en önemli sorunsalı toplumun ekonomik kalkınmaya mı yoksa çevre korumaya mı öncelik verildiği konusudur. Bu kapsamda ise yukarıda ifade edildiği gibi katılımcıların ekonomik gelişmeye çevrenin korunmasından daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Toplumun çevrenin korunmasından ziyade ekonomik kalkınmaya daha fazla önem vermesinin akademik açıdan incelenmesi, birden fazla faktörü içermektedir. Öncelikle, toplumların kısa vadeli

ekonomik ihtiyaçlarının, uzun vadeli çevresel etkilerden daha fazla ağırlık taşıdığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ekonomik kazançların, çevresel sürdürülebilirlik ve uzun vadeli refahın önüne geçtiği bir eğilimi yansıtabilmektedir. İkinci olarak, bazı toplumlar çevre koruma politikalarının, ekonomik büyümeyi engelleyeceğine dair endişeler taşımaktadır. Bu nedenle bireyler ekonomik kalkınmanın önceliğini vurgulayarak çevre korumasını ikinci plana atabilme eğilimindedir. Üçüncüsü, bazı toplumlar çevresel sorunların, ekonomik sorunlara kıyasla daha soyut ve dolayısıyla öncelikli olmadığını düşünebilmektedir. Son olarak, toplumların çevre konularına duyarsız olması veya bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmaları da çevre korumasının ekonomik kalkınma önünde geri planda kalmasına neden olabilmektedir. Bu faktörlerin etkileşimi, toplumların çevrenin korunmasından ziyade ekonomik kalkınmaya daha fazla önem vermelerine katkıda bulunabilmektedir.

Kaynakça

Beşer, B. H., & Çetin, U. Y. (2023). Dünya Değerler Anket Verileri ile Türkiye’de Vergi Ahlakının Değişiminin İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11, 1-13.

Bozkır, Ö. (2018). Çevreci Anlayışın Siyasallaşması: Yeşil Siyaset ve Türkiye. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 56-69.

Bozkurt, V., & Bıçkı, D. (2016). *Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Bilinci ve Değerler*. Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları içinde, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Büyükkelik, A. E. A. (2008). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi ve E-Atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 19.

Canatan, D. K., & Pazarbaşı, Ö. G. İ. (n.d.). *Ortadoğu Toplumlarında Komşuluk İlişkileri ve Komşuya Güven Düzeyi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*.

Çevik, S. (2018). Devletin Rolüne İlişkin Tercihlerin Belirleyicileri: Ülkeler Arası Karşılaştırma ve Türkiye. *International Journal of Public Finance*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.30927/ijpf.327879>

ÇEKÜL. (2014). *Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı*. <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/yesil-doku-ve-ormanlarin-korunmasinda-sivil-toplum-kuruluslarinin-rolu> adresinden alındı (25.06.2024).

Çoban, A. Çevre Politikası: Ekolojik Sorunlar ve Kuram. Ankara: İmge Yayınevi.

Dokur, A. S., Duran, M. E., & Meydan, H. (2021). Türkiye’de Dindarlığın Görünümü: Dünya Değerler Araştırması Verileri Üzerine Boylamsal Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 733-768.

- Dinda, S. (2004). Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey. *Ecological Economics*(49), 431-455.
- Duru, B. (1995). *Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları* [Masterthesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
<https://Dspace.Ankara.Edu.Tr/Xmlui/Handle/20.500.12575/28876>
- Elçi, E. (t.y.). Türkiye’de Dini Yönetime Destek: Dünya Değerler Araştırması Analizi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 24(1), Article 1. <https://doi.org/10.25294/auibfd.1371753>
- Erden, C., & Koyuncu, F. T. (2014). Kalkınma ve Çevresel Sağlık Riskleri: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), Article 2.
- Ersoy, E. (2018). Sosyolojide Değerler ve Değer Araştırmaları. *Journal Of International Social Research*, 11(56).
- Ertürk, H. (2009). *Çevre Bilimleri*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Eryılmaz, Ç. (2018). Türkiye’de Çevreci Örgütlerin Dönüşümü: Merkezi Profesyonel Lobici Örgütler ve Yerelde Gönüllü Protestocular. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(1), 49-76.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Görmez, K. (2020). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Yayınevi (5. Basım)
- Güler, E. (2023). Türkiye’de Çevreci Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 1143-1159.
- Hatipoğlu, E., & Tuncay, T. (2021). İşsizlerde Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verisinden Türkiye Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), Article 2. <https://doi.org/10.33417/tsh.881193>
- Jayachandran, S. (2022). How Economic Development Influences The Environment. *Annual Review Of Economics*, 14(1), 229-252. <https://Doi.Org/10.1146/Annurev-Economics-082321-123803>
- Jorgenson, D. W., & Wilcoxon, P. J. (1993). Energy, The Environment, And Economic Growth. İçinde *Handbook Of Natural Resource And Energy Economics* (C. 3, Ss. 1267-1349). Elsevier.
<https://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S1573443905800144>
- Karaca, C. (2012). Ekonomik Kalkınma ve Çevre Kirliliği İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 139-156.

- Keleş, İ., Metin, H., Özkan Sancak, H. (2005). *Çevre Kalkınma ve Etik*. Alter Yayıncılık.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitabevi Genişletilmiş 2. Baskı.
- Keleş R. & Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası* (5. Baskı). İmge Kitabevi.
- Kocağ, E. K. (2023). Refah Devletine Etkileri Üzerinden Göçmen Algısının İncelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), Article 2. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1096578>
- Negiz, N., & Hayta, Y. (2021). *Çevresel Davranış ve Çevre Eğitimi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Örs, F. (2018). *Çevre Farkındalığının Oluşturulmasında Toplumsal İletişimin Rolü*. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*. Özel Sayı, 1, Ss. 188-196.
- Öktem, M. (2003). *Kent Çevre ve Globalleşme*. Alfa Yayıncılık.
- Rees, W. E. (2003). Economic Development And Environmental Protection: An Ecological Economics Perspective. *Environmental Monitoring And Assessment*, 86, 29-45.
- Sağır, H. (2020). İnsan-Çevre Dengesinin Değişmesine Yol Açan Etkenler: Ekonomik Perspektif. *Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları* H. Sağır (Ed.) içinde, (s. 79-126). İstanbul : Beta Yayınevi.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Yağcı, A. H. (2022). Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışı: Dünya Değerler Araştırması 1990-2018 Verilerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 10(1), 21-50. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1019042>
- Yashıkaya, R. (2015). *Ekolojik Paradigmada Bir Kavşak: Çevreci Sinema*. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS) Dergisi*, özel sayı 3, 410-428.
- Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre Ve Nüfus. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 151-169.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), Article 3.

Yerlikaya, B., Yakut, S. G., & Öcal, A. T. (2021). Bireylerin Sosyodemografik Özelliklerinin Çalışma Hayatında Kadına Bakış Açıklarına Etkisinin Analizi: Türkiye Örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), Article 40. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.777139>

Yıldırım, A., & Erdemir, A. (2023). Dünya Değerler Araştırması Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Alt Ölçeğinin Türkiye, İngiltere ve Hollanda Örneklemelerinde Ölçme Değişmezliği ve Değişen Madde Fonksiyonunun İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 139(139), 115-129.

Yorulmaz, Ö. (2016). Türkiye’de Dindarlık ve Mutluluk Arasındaki İlişki: Dindar İnsanlar daha mı Mutlu? Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 801–818.

World Values Survey, <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> adresinden alındı (20.05.2024).

Extended Summary

Examining the Choice Between Environmental Protection and Economic Development in Turkey: An Analysis According to World Values Survey Data (2018)

This study provides an analysis of preferences between environmental protection and economic development in Turkey. Based on 2018 data from the World Values Survey conducted in Turkey, the relationship between individuals' environmental and economic development preferences, environmental awareness and values is explored. The relationship between environment and economic development is critical for societies to achieve their sustainable development goals. The concept of sustainable development aims to meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. At this point, the factors shaping individuals' preferences between environmental protection and economic development gain importance.

The main objective of the study is to examine the environmental protection and economic development preferences of individuals in Turkey and to analyze which socio-economic and demographic factors affect these preferences. Differences between individuals who prioritize environmental protection and those who prioritize economic development, trust in environmental organizations, environmental awareness, perspectives on economic development and relationships with other values are examined.

The data source of the research is the survey results of the World Values Survey conducted in Turkey in 2018. In the research, 13 hypotheses were developed on preferences between environment and development. Four of these hypotheses focused on trust and participation in environmental organizations, while nine focused on preferences for environmental protection and economic development. Statistical analysis methods were used to test the hypotheses.

The main variables used in the research include the membership status of individuals to environmental organizations, their level of trust in environmental organizations, and their thoughts on the relationship between environment and development. In addition, demographic factors such as age, education and income level of individuals also play an important role in the analysis. In this context, the relationships between trust and participation in environmental organizations and individuals' environmental protection awareness and economic development preferences are statistically tested.

The findings of the study reveal that the majority of individuals in Turkey prioritize economic development over environmental protection. According to the survey results, 55.4% of the respondents prioritize economic development over environmental protection, while 40.5% prioritize environmental protection. This finding shows that economic development is prioritized more than environmental protection in Turkey.

However, it has been determined that trust in environmental organizations is high, and individuals who trust environmental organizations and are members of these organizations attach more importance to environmental protection than economic development. Individuals with high levels of trust in environmental organizations have more developed environmental awareness and these individuals take into account the negative effect of economic development on the environment more.

Findings on environmental and economic development preferences show differences according to socio-economic and demographic characteristics of individuals. For example, it has been observed that individuals attach more importance to environmental protection as the level of education increases. Educated individuals are more sensitive to environmental sustainability and long-term prosperity. Similarly, income level has also emerged as an influential factor on environmental awareness. Individuals with higher income levels are more sensitive to environmental protection. These individuals think that environmental protection can support economic development in the long run.

When the membership status of the participants to environmental organizations was examined, it was determined that the vast majority (93.1%) were not

members of environmental organizations and only a small number were active members. This finding shows that the level of environmental awareness and participation in environmental organizations is low in Turkey. However, the high level of trust in environmental organizations reveals that such organizations have a positive perception in the eyes of the society and have the potential to increase environmental awareness.

The study focused on trust and participation in environmental organizations. It has been observed that most of the participants trust environmental organizations, but this trust is not supported by active participation in environmental organizations. It has been determined that trust in environmental organizations positively affects individuals' attitudes towards environmental protection. Individuals who trust environmentalist organizations attach more importance to environmental protection and act more sensitively in this regard.

A significant relationship was found between trust in environmental organizations and environmental protection awareness. As the level of trust in environmentalist organizations increases, the environmental protection awareness of individuals also increases. This finding shows that environmentalist organizations play an important role in the development of environmental awareness and the dissemination of environmental protection policies.

The study also addressed the complexity of the relationship between environmental protection and economic development. The majority of respondents indicated that economic development is more important than environmental protection. However, it was observed that environmental protection was given more priority among individuals who trusted environmental organizations and were members of environmental organizations. This shows that environmental organizations can be effective in raising environmental awareness in society and developing policies on environmental protection.

It has been found that preferences between environmental protection and economic development vary according to socio-economic and demographic characteristics of individuals. Factors such as education level, income level and trust in environmental organizations had an impact on individuals' preferences for environmental protection and economic development. Individuals with higher levels of education and trust in environmental organizations give more priority to environmental protection, while individuals with low income and lower levels of education give more importance to economic development.

The findings of the study reveal that there is a significant imbalance between environmental awareness and economic development preferences in Turkey. Economic development is mostly prioritized, but the high level of trust in

environmentalist organizations indicates that this balance may change in favor of the environment. Gaining public trust in environmental organizations may contribute to increasing environmental awareness and strengthening environmental protection policies.

The results of the research draw attention to the importance of education and awareness raising activities to increase environmental awareness in Turkey. In particular, the active participation of environmental organizations and their outreach to wider masses on environmental protection issues should be ensured. In addition, in order to achieve a balance between economic development and environmental protection, sustainable development policies should be developed and adopted by the society. In conclusion, in order to ensure the balance between environment and economic development in Turkey, it is important both to raise environmental awareness at the individual level and to promote sustainable development policies at the societal level. The role of environmental organizations plays a key role in this process and is considered as an important tool in spreading environmental awareness to large segments of society.